

Find vejen frem
VIA University College

VIA University College

Det flersprogede klasserum

Liv i Skolen

Nr. 1 · Februar 2021 · 23. årgang

Multilingvale digte i det flersproglige fremmedsprogs- undervisningsrum

Poetry.

Juljana Gjata Hjørth Jacobsen er phd. og lektor i tysk ved VIA, Læreruddannelsen i Aarhus

Denne artikel kaster lys over multilingvale digte som et litterært fænomen med et unikt potentiale i kreative sproglærings- og sprogbrugsprocesser for elever i fremmedsprogsundervisningen. **Multilingval** lyrik inviterer til poetiske sprog**eks**perimenter, der kan bane vejen for at øge flersproglig opmærksomhed og dyrke flersprogethed blandt skoleelever. Artiklen henviser til konkrete eksempler på multilingvale digte af renommerede forfattere og giver flere bud på sprogdidaktiske og-pædagogiske greb, samt hvordan disse kan bruges i en fremmedsproglig kontekst.

"ich was not yet
in brasilien
nach brasilien
wulld ich laik du go
[...]"

(Jandl, 1976)

Skolens aktuelle klasserum består tit af elever (og lærere), der bærer flere kulturer og sprog med sig, som fremmedsprogsundervisningen ikke altid (eller ikke endnu) formår at rumme og trække på. De sprog- og kulturmangfoldige elevgrupper kan anspore lærere til at drage nytte af en flersproget tilgang til fremmedsprogsundervisning, der skaber forbindelser mellem de forskellige undervisningsmålsprog, elevens eventuelle førstesprog samt helt andre sprog (Daryai-Hansen & Albrecht-

MULTILINGVALE DIGTE

sen, 2018). Disse finder ikke altid vej ind i klasserummet, men kan være til stor gavn for elevers sproglæring og -glæde. Netop til dette formål byder multilingvale digte sig til som et oplagt autentisk og æstetisk, omend ukonventionelt, medium, der inviterer elever til at træde ind i en flersproglig bevidsthed. Her er det muligt at lege og eksperimentere med sproglige former og betydninger, aktivt at krydse sprogenes grænser og dyrke fremmedsprog kreativt – ikke kun funktionelt – uden at gå på kompromis med tilegnelse af målsproget.

Hvad er multilingvale digte og hvad kan de?

Multilingvale digte er eksperimenterende poetiske tekster, der mikser og sætter to eller flere sprog, eller elementer deraf, i spil (Jacobsen, 2018) ved at skabe en interlingvistisk dynamik på det ortografiske, fonologiske, morfologiske, leksikalsk-semanticke og syntaktiske plan. Multilingvale digte tør lege med sprogets former, regler og strukturer samt betydninger. De bruger stilistiske virkemidler, der skabes af sprogenes gensidige samvirke, og de byder på sprogligt æstetisk fornøjelse og mystik.

Eksemplerne på multilingvale digte i denne artikel inkluderer digte, der består af to eller flere sprog, som væver sig ind og ud af hinanden (som fx Sandra María Esteves' digt "Puerto Rican Discovery #3: Not Neither Being"). I nogle digte overlapper sprogene endda hinanden

ved at udviske grænserne og dermed vises deres resonanser og diskrepanser (fx Cia Rinnes uddrag fra *notes for soloists*). Digtene smelter sprog og skaber et hybridt medium, hvor lingvistiske træk fra flere sprog kan genkendes (fx Ernst Jandls "calypso"). I andre tilfælde bæres digtene af et dominerende, fremherskende sprog (fx engelsk), der kun fuldkommes af de minoritetssprog, hvis mystik trækker læseren magnetisk ind og ikke lader denne give slip, inden digtets betydning er afkodet (fx Amerah Salehs og Bohdan Piaseckis "My mother is crying"). Der er også eksempler på digte, der sætter spørgsmålstegn ved sprogenes grænser og hierarkier og står fast ved det multilingvale menneskes sproglige legelyst i kraft af sprogenes overlegne anvendelse og samvirke (fx Peter Wessels "Un idioma sin fronteras").

Fællesnævner for disse multilingvale digte, ud over den flersproglige komposition, er deres eksplicite henvisning til sprogenes mangfoldighed, dynamik, porøsitet og foranderlighed. Derved gør digtene modstand og bryder med tekstens (og verdens) monolingvale læsning og dens begrænse(n)de forståelse.

Multilingval identitetssøgning og -bekræftelse i fremmedsprogundervisningen

Sandra María Esteves' multilingvale digt "Puerto Rican Discovery #3: Not Neither Being", som formidles på spansk

og engelsk, viser digterens jagt på at sprogliggøre sin egen komplekse identitet samt sin begrænsning i at kunne udtrykke denne monolingvalt. I spanskundervisningen kunne man med fordel opfordre eleverne til at iagttage de sproglige skift og diskutere om, hvor og hvorfor ordet eller vendingen ikke alene rækker på spansk eller engelsk.

**Puerto Rican Discovery #3:
Not Neither Being**
(Sandra María Esteves, 1984)

Puertorriqueña-Dominicana
Borinqueña-Quisqueyana
Taina-Africana
Born in the Bronx.
Not really jíbara
Not really hablando bien
But yet, not gringa either
Pero ni portorra
Pero sí, portorra too
Pero ni qué what am I? Y qué soy?
Pero con what voice do my lips move?
Rhythms of rosa wood feet dancing
bomba
Not even here. But here. Y conga
Yet not being. Pero soy
And not really. Y somos
Y como somos-bueno,
Eso sí es algo lindo. Algo muy lindo.
[...]

Efter en samtale om identitetsspørgsmål og -definitioner i digtet samt om sprog-

lige valg, der negerer og bekræfter det multilingvale jeg-identitet, kunne man udføre et sprogligt eksperiment i grupper ved at omskrive og recitere hele digtet på spansk (og bagefter på engelsk), selv om teksten selv forkaster denne mulighed med linjen "We defy translation". Hvordan ville denne tekstbearbejdning virke sprogligt? I hvilken grad ville den flyde eller stagnere? Og hvordan ville denne sproglig homogenitet påvirke eleverne og deres forståelse af digtet? Hvad sker der med digtets æstetiske virkemidler og stilfigurer (fx rytme, rim, metafor, anafor, gentagelse, symbol, antitese etc.), når oversættelsen finder sted? Hvad bevares der af mening i oversættelsen, og hvad går tabt?

En lignende emotionel identitetssøgning og -bekræftelse via flere sprog udtrykker den prisbelønnede flersprogede digter, Peter Wessel af dansk herkomst. I digtet "Un idioma sin fronteras", en multilingval symfoni af spansk, dansk, engelsk og fransk, stilles der spørgsmålstejn ved valget og brugen af et enkelt sprog for at udtrykke sin identitets mangfoldige og flersproglige stemmer. I digtet kan man spore samme ord og vendinger anvendt i forskellige sprog, hvilket giver en oplagt mulighed for at rette elevernes opmærksomhed på sammenligningen af leksikalske enheder, deres morfologiske dannelse og syntaktiske karakteristika (fx *su propria lengua/sa propre langue/sit eget sprog/their own voice etc.*)

MULTILINGVALE DIGTE

"Un idioma sin fronteras" (Peter Wessel, 2003)

Dentro de mi
viven cuadro personas, each
with their own voice,
su propia
lengua,
sa propre langue.
Hver med sit eget sprog
og sin egen stemme.

No disputan: habla
quien ha de habbar,
the one who comes up with the best
and truest word
le mot juste.

Y çuál es
le plus précis, or adequate word? Qui
décide?
Hvem bestemmer? Er
der et valg?
Vote-l-un
or is there something
that pulls up the word like a root, qui tire
le mot, la palabra,
abracadabra
from a common soil,
de un magma común, y – devant
qui – tout le monde stands back
in awe?
Et fælles "jeg" måske?
(tout compte fait
ils n'ont qu'une langue!)

[...]

I should have stopped making sense
a long time ago, trying to squeeze
my self
into a linguistically clean
corset, mirándome uno tras otro
en los espejos de fería del
danés, inglés, francés
y español:
[...]

Ud fra et pluralistisk sprogsyn kan
sådanne sprogsammenligninger øge
elevernes sproglige bevidsthed og
opmærksomhed samt understøtte deres
sprogtilgængelse allerede fra starten (Dar-
yai-Hansen, Drachman, Sigsgaard, 2019).
"Un idioma sin fronteras" giver desuden
anledning til spændende sprogpoltiske
diskussioner om sprog(brugs)hierarkier
i ens liv og samfund. Hvilke fordele eller
konsekvenser er der, når man bruger
bestemte sprog i bestemte situationer i
ens daglige liv eller hvis man kodeskifter
flittigt, som Wessel vover i sin poesi?
Hvornår kan/må man kodeskifte og
hvornår ikke, med hvem og med hvilken
virkning? (Digtet er en del af Wessels pro-
jekt "Polyfonías" og kan opleves i sin fulde
længde som en poetisk og musikalsk per-
formance her: [https://soundcloud.com/
peter-wessel-1/un-idioma-sin-fronteras](https://soundcloud.com/peter-wessel-1/un-idioma-sin-fronteras).)

Når fremmede ord skaber et fælles sprog om empati

Digtet "My mother is crying" bæres af en
poetisk flersproget dialog mellem flere
stemmer og identiteter, hvori der kort

zoomes ind. Det formidler et flersprogligt narrativ af menneskelige livserfaringer og skæbner, emotioner og reaktioner på gråd og lidelse, frygt og tab, trøst og nærvær, og menneskers sammenhold i fortvivlende livsøjeblikke. Digtet fremføres skiftevis på engelsk, arabisk og polsk og udtrykker i kodeskift brudstykker af flersprogbrugerens livssituationer.

My mother is crying

(Amerah Saleh og Bohdan Piasecki, 2018)

[...]

My mother is crying

"What's the damage?"

"Yishtoo 15 alf ba3d bukra"

I stumble over tea stained nimbly opened letters

"15? that's in two days"

"Ba bee3 al hisam hak akhook"

The letters have tear stains now

She looks at me for answers

"We'll fix this"

The call for prayer is echoing through both our mobile phones

"Inshallah" she mumbles as she puts her headscarf on to pray

My daughter is crying in front of a screen.

Co się stało, I ask. She is worried that

Merida

will never get her mom back.

It's the first time she's cried

because someone she doesn't know

is in distress; me, I have not cried at a film

in years.

I breathe in the story, make my lungs
big enough for her to curl up in.
Nie martw się, I say, [...]

Digtet er skabt af kunstnergruppen Free Radical i forbindelse med projektet Creative Multilingualism ved Oxford University. (Det kan læses i sin fulde længde og opleves som performance af de to digtere her: <https://www.creativeml.ox.ac.uk/blog/exploring-multilingualism/my-mother-crying-multilingual-poem>.) I kraft af en interkulturel og flersproget agenda byder "My mother is crying" læseren ind i andre menneskers livssituationer og appellerer til at turde beskæftige sig sprogligt og emotionelt med disse. Mens elever med polsk eller arabisk sproglig baggrund kan mærke egne sprog i digtet, møder alle elever engelsk, som de allerede bruger i forvejen. Og netop i en engelsk fremmedsproglig kontekst inviteres alle til en diskussion om de menneskelige skæbner, digtet giver stemmer til.

Et spændende sprogdidaktisk eksperiment med dette multilingviale digt kunne være at positionere eleverne til sprogeksperter og lade dem arbejde med digtet ved at operere med forskellige sprogpåvirkninger. En gruppe kunne fx ledes af elever med polske kundskaber, en anden kunne have arabiskkyndige elever i spidsen. Andre kunne udelukkende bruge deres sprogforståelses- og gættestrategier og specifikt undersøge de tekststeder, som er afgørende for at

MULTILINGVALE DIGTE

begribe digtets kerne: Hvorfor græder de forskellige familiemedlemmer, og hvordan trøstes de? For eksempel kunne tallet "15 alf" afsløre den høje sum, der skal betales og dermed en grund til lamentation i den første strofe. Enkle vendinger på polsk som fx "co się stało?" (hvad skete der?) og "nie martw się" (bekymr dig ikke/du behøver ikke at bekymre dig) kan måske også afkodes i konteksten, når man ser et bekymret, grædende familiemedlem. Til sidst kan resultaterne mellem grupperne samles for at fuldstændiggøre betydningen af de forskellige sprog i digtet. Opgaven består ikke bare i at identificere og lære enkle ord på engelsk, polsk og arabisk. Missionen er egentligt at operere med digtet som en platform, der kan samle eleverne til en oprigtig diskussion om empati. Eleverne kan drøfte spørgsmål om deres egen livsverden på engelsk som fx: Hvordan ville de trøste digtets grædende karakterer? Af hvem trøstes de selv i deres liv og i hvilke situationer? Med hvilke ord og hvilke handlinger? Hvad betyder det at kunne (eller ikke kunne) trøste andre i livet? Hvordan lærer man at trøste? etc. Et poetisk repertoire af trøstevendinger og sproghandlinger på engelsk og andre fremmed- og elevsprog kunne eventuelt føre til en afsluttende fremstilling i grupper.

Legesyg med sprogets iboende flersprogethed

Den finsk-svensk-tyske digter og kunstner, Cia Rinne, viser i sit værk *notes for*

soloists på elegant vis, hvordan sprog overlapper og visuelt smelter ind i hinanden i fuld resonans, mens deres betydning samtidig dissekeres i akustisk diskrepans, når de læses højt. Hendes fragment fra "notes on war & god" giver fx oplevelsen af at læse poesi mono- og multilingvalt, skiftevis og forskelligt hver gang.

Uddrag "notes on war & god" (Cia Rinne, *notes for soloists*, 2009)

war was
was war
was war?
war war
war was
war was
here.

I Rinnes digte bebor forskellige ord og sprog visuelt de samme bogstaver, dog kun visuelt, for de akustiske og semantiske kendetegn byder på noget helt andet. Mens en lydløs læsning af det poetiske fragment fra "notes on war & god" fx kan muliggøre, at tysk og engelsk opleves, som om de komplimenterer og kommunikerer med hinanden, så afslører en højt læsning af digtet, hvordan det ene sprog skubbes ud i materialiseringen af det andet (Huss & Tidigs, 2015). Mens digtet primært består af to enkle, gentagne ord - "war" (oversat til "krig" fra engelsk og "var" fra tysk) og "was" ("var" og "hvad") - formår det i virkeligheden at skabe flere billeder hos læseren grundet

det multilingvale samspil. Digtets fortolkningsmuligheder består netop i sprogets iboende flersprogethed, der henviser til dynamiske resonanser og diskrepanser mellem sprog, betydninger og lyd. Med afsæt i denne tekst kan elever eksempelvis lege med at finde og skabe homonymer i forskellige sprog, deres artikuleringer, betydninger og konkrete brug. At vise eleverne denne (og lignende) sprogleg er lige så meningsfuldt som at støtte dem i deres forståelses- og skabelsesprocesser. Sprogleg og -eksperimenter er på ingen måde forbeholdt den etablerede kunstner eller elite. Elever skal også have lov til at drives af samme sproglige legesyge og endda selv bestemme sproglegens regler i visse aktiviteter. I pædagogiske sammenhænge anskues sprog i dag ud fra et funktionelt sprogsyn og som et kommunikationsværktøj til at kunne forstå og blive forstået af andre. Det er dog ligeledes interessant at kaste et blik på sprogets egen kreative kraft, som med sin mangfoldighed kan forbavse elever og forsyne dem med uendelige muligheder.

Kreativitet eller funktionalitet?

Det har været artiklens formål at præsentere en kreativ tilgang til fremmedsprogundervisning ved at inddrage multilingvale digte, der kan engagere eleverne flersprogligt, personligt, emotionelt og fantasifuldt. Denne tilgang står delvist i kontrast til den traditionelt funktionelle tilgang, der bruger teksten som et red-

skab til blot at identificere informationer og lære ordforråd og grammatik gennem disse (Graham, Fisher, Hofweber & Krüsemanns, 2020). Multilingvale digte kan bidrage med et lingvistisk kreativt og uforudsigeligt undervisningsindhold, hvori elever lærer at arbejde med ukonventionelle sproglige input, tekster og læsninger og derigennem at træde ind i nye lærings- og refleksionsmuligheder.

Flersprogede digte kan således inspirere elever til at skabe deres egen multilingvale poesi. Og her må lærerne ikke kun have øje for det tyske eller spanske sprog, eleverne er i færd med at lære – og heller ikke kun, om brugen af målsproget er rigtig eller forkert. Det velkendte kriterium i den aktuelle kommunikative fremmedsprogundervisning, om læreren eller en modersmålstaler forstår budskabet eller ej, gælder heller ikke helt, når elevers sprogarbejde munder ud i egne multilingvale kreationer. For efter hvilke sproglige standarder og efter hvilke kriterier ville man rette disse tekster, når de bryder sig med de velkendt lingvistiske normer for netop at udfordre dem? Hvordan ville man turde rette for eksempel digtet "calypso" af den østrigske digter og oversætter, Ernst Jandl, som bevidst forsøger at sprænge sprogets grænser, revolutionerer mod dets fastlagte regler og udvider forestillingshorisonten om oversættelse gennem flere sprogrum?

MULTILINGVALE DIGTE

calypso
(Ernst Jandl, 1976)

ich was not yet
in brasilien
nach brasilien
wulld ich laik du go

wer de wimen
arr so ander
so quait ander
denn anderwo
[...]

als ich anderschdehn
mange lanquidsch
will ich anderschdehn
auch lanquidsch in rioo
[...]

yes yes de senden
mi across de meer
wer ich was not yet
ich laik du go sehr
[...]

I "calypso" formidles længslen efter det fremmede og et forsøg på at bringe dette tættere på det familiære. Digtet repræsenterer rammen for et hybridt sprog, der kan fortolkes som drømmen om, at mennesker uanset sprogforskelligheder og -evner kan samles om et fælles sprog, der rummer flere sprog i sig og inviterer til en fælles sproglig dans, på linje med calypso-dansen. At "rette" denne multilingvale tekst ville spolere digtets sande effekt, og det ville dermed miste sin pointe. Digtet udgør hermed en principiel opfordring til sproglæreren om ikke blot at identificere sproglige fejl og afvigelser i elevtekster, men om også at fornemme elevens emotioner, tanker og drømme, hvis udtryk muliggøres i multilingvale digte. Arbejdet med multilingvale digte besidder således stort potentiale, men kræver også motiverende samtaler om sprog, som helst skal foregå på elevernes præmisser og lade deres forklaringer og sprogvvalg komme til orde.

Referencer

- Daryai-Hansen, P. & Albrechtsen, D. (eds.) (2018). *Tidligere Sprogstart – Ny begynderdidaktik med fokus på flersprogethed*. Københavns Universitet: Konsortiet for Sprog og Fagdidaktik i folkeskolen.
- Daryai-Hansen, P., Drachman, N., & Sigsgaard, A.-V. M. (2019). Flersprogethedsdidaktik i fremmedsprogssprog. *Sprogforum* 68, 46-53.
- Dudrah, R. (2018, 12. september). My Mother is Crying: a multilingual poem. Lokaliseret på <https://www.creativeml.ox.ac.uk/blog/exploring-multilingualism/my-mother-crying-multilingual-poem>
- Esteves, S. M. (1984). *Tropical Rain: A Bilingual Downpour*. New York: African Caribbean Poetry Theatre.
- Graham, S., Fisher, L., Hofweber, J. & Krüsemanns, H. (2020). Getting Creative in the Languages Classroom. I: Kohl, K., Dudrah, R., Gosler, A., Graham, S., Maiden, M., Ouyang, W. & Reynolds, M. (red.), *Creative Multilingualism. A Manifesto*. Cambridge UK: Open Book Publishers. <https://doi.org/10.11647/OBP.0206>
- Huus, M & Tidigs, J. (2015). The Reader as Multilingual Soloist. Linguistic and Medial Transgressions in the Poetry of Cia Rinne. Borders under Negation, VAKKI-symposiumi 12.-13.2.2015. *VAKKI Publications* 4, Vaasa, 16-24.
- Jacobsen, J. (2018). Multilingual lyrisk i fremmedsprogundervisning. *Sproglæreren* 2, 13-16.
- Jandl, E. (1976). *Laut und Luise*. Stuttgart: Reclam.
- Rinne, C. (2009). *notes for soloists*. Stockholm: OEI Editör.
- Wessel, P. (n.d.). Peter.Wessel Un Idiomas sin Fronteras. [Poetry Reading] Lokaliseret på <https://soundcloud.com/peter-wessel-1/un-idioma-sin-fronteras>